

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА

МИКИТАСЬ ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК: 338.2:339.9

**ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків - 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Тютюнникова Світлана Володимирівна
Харківський національний університет
імені В.Н.Каразіна, професор кафедри економічної
теорії та економічних методів управління

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Осецький Валерій Леонідович, Київський
національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри економічної теорії, макро- і
мікроекономіки

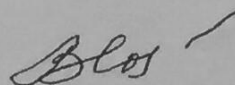
кандидат економічних наук, доцент
Губанова Ніно Нодарівна, Національний
технічний університет «Харківський політехнічний
інститут», доцент кафедри загальної економічної
теорії

Захист відбудеться « 20 » січня 2017 р. о 15⁰⁰ годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.01 у Харківському національному
університеті імені В.Н.Каразіна за адресою: 61022, м.Харків, вул. Мироносицька,
1, ауд. 2-14.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці
Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна за адресою: 61022,
м.Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий « 19 » грудня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.М. Соболев

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах глобальних структурних зрушень посилилась потреба в комплексній результативній економічній політиці держави в реалізації цілей ефективного розвитку економічних суб'єктів і держави, переходом до ринкової економіки деяких країн світу. Змінилась роль держави як суб'єкта господарювання, макрорегулятора, що веде до комплексу нових теоретичних та практичних питань регулювання економіки розв'язання інституційних та соціальних проблем. Система державної підтримки господарюючих суб'єктів в Україні недостатньо ефективна та не забезпечує повною мірою економічних, правових, організаційних й інформаційних умов для функціонування інституційного середовища, яке б сприяло стійкому економічному розвитку та гарантувало стабільні темпи економічного зростання. Україні потрібне вдосконалення, передусім, державної економічної політики, яка б сприяла створенню ефективної соціально-орієнтованої, конкурентоспроможної економіки.

Складні проблеми, що постали перед Україною в контексті посткризового відновлення економіки, інклюзивного соціально-економічного розвитку, підвищення стратегічної дієздатності держави, обумовлюють необхідність теоретичного обґрунтування сутності, змісту, ролі та місця економічної політики в суспільстві, визначення особливостей економічної політики держави за сучасних умов.

Стан наукової розробки проблеми. Теоретичні аспекти визначення економічної політики держави представлені в наукових працях П. Вельфенса, Х. Гірша А., П. Єщенка, Маршалла, Т.Мена, І. Ніколаєвої, У.Петі, Б. Райзберга, Дж.Стігліца, Дж. Тобіна, Ф. Хайека, Л. Ходова та інших; осмисленню теоретичних і методологічних аспектів інституційної складової державної політики приділяли увагу багато вітчизняних вчених, таких як А. Гриценко, В. Дементьєв, Л. Лисяк, В.Соболев, В. Тарасевич, А. Чухно, О. Яременко; соціальна складова економічної політики держави розкрита в роботах І. Бентама, І.Гнібіденко, О.Грішнєвої, Дж. Кейнса, М. Кіма, А. Колота, В. Куценко, Е. Лібанової, О. Макарової, В. Мамутова, К.Маркса, А. Маршала, Дж. Мілля, В. Ойкена, Дж. Роулза, М. Семікіної, С.Тютюнникової, Д. Хеймана та інших.

Зміни стратегічних пріоритетів економічної політики обумовили привернення уваги науковців до вивчення екзогенних та ендогенних факторів в умовах глобалізації та сучасних інституційних змін функціонування держави. Зазначені ракурси проблеми розглядали Д. Аджемоглу, І. Бідзюра, В. Базилевич, В. Бодров, В. Вишневський, А. Гальчинський, В. Геєць, Дж. Гелбрейт, Гж. Колодко, І. Малий, Д.Норт, А. Олейник, М. Омон, Д. Ромер, В. Сиденко, Дж. Стігліц, Б. Херубере, М. Шимаї та інші.

Досліджуючи проблеми економічної політики в Україні, вітчизняні науковці нерідко звертаються до її окремих аспектів, зокрема до проблем промислової політики та забезпечення структурних зрушень на інноваційній основі: Ю. Бажал, А. Даниленко, Ю. Кіндзерський, В. Онищенко та інші.

В полі зору дослідників постійно знаходиться питання формування та реалізації ефективної економічної політики. За сучасних обставин формування та реалізація економічної політики держави ускладнюється стрімким розвитком динамічних глобалізаційних процесів, що створює необхідність розгляду економічної політики держави в контексті глобалізації та виведення параметрів її ефективного функціонування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до планових тем науково-дослідницьких робіт кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: «Інституційна динаміка в умовах ринкової трансформації економіки» (№ державної реєстрації 0107U00068) – особисто дисертантом розроблено теоретико-методологічні засади реформування інституційного середовища в умовах ринкової перебудови економіки; «Взаємодія фінансового та реального сектору економіки в умовах глобалізації» (№ державної реєстрації 0110U000588) – особисто автору належить обґрунтування напрямів економічної політики держави щодо включення економіки країни у глобальні відтворювальні процеси.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретико-методологічне обґрунтування змісту економічної політики, розкриття її особливостей в умовах глобалізації, розроблення засад наукового забезпечення напрямів, завдань та інструментів створення якісного економічного середовища.

Досягнення поставленої мети обумовило вирішення таких завдань:

- визначити сутність економічної політики держави;
- розкрити еволюцію економічних поглядів науковців на політику держави;
- виявити суперечливий вплив глобалізації на економічну політику держави;
- сформулювати уявлення стосовно вимог до якості інституційного середовища в умовах поглиблення інтеграційних процесів;
- обґрунтувати пріоритетність напрямів національної економічної політики в умовах входження в глобальний економічний простір;
- розкрити зміст та роль економічного суверенітету у захисті стратегічних національних інтересів;
- довести необхідність утвердження загальноцивілізаційних засад соціально-орієнтованої економічної політики держави;
- визначити основні завдання економічної політики України в умовах посилення конкурентної міжнародної боротьби.

Об'єкт і предмет дослідження. *Об'єкт* дисертаційного дослідження - соціально-економічні відносини, що формують економічну політику держави в умовах глобалізації.

Предметом дослідження є особливості трансформації економічної політики національної держави під впливом процесу глобалізації.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Методи абстрагування, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, єдності логічного та історичного були покладені в основу дослідження еволюції змісту економічної політики держави, особливостей її трансформації в умовах глобалізації, розкриття механізму державного регулювання економіки. Системний і структурно-функціональний підходи, інституційний та компаративний аналіз застосовувалися для розкриття сутності та специфіки сучасної модифікації національного суверенітету, узагальнення досвіду економічно розвинутих країн щодо інституційного «вбудовування» національних економік у глобальний простір. Висвітлення суперечностей та проблем створення ефективної економічної політики держави, підвищення національної конкурентоспроможності, обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення економічної політики здійснені на основі абстрактно-аналітичного та інституційного методів дослідження. Для вирішення поставлених у дисертації завдань та обґрунтування основних теоретичних положень використовувалися статистичні методи аналізу рядів динаміки, відносних та середніх величин, табличний, графічний, кореляційно-регресивний аналіз.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативно-правові акти державних органів України, Світового банку, Світового економічного форуму, звіти ООН, Міжнародного валютного фонду, Євростату, а також наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених, матеріали міжнародних та всеукраїнських конференцій з питань економічної політики держави.

Наукова новизна результатів дослідження, отриманих особисто здобувачем, полягає в наступному:

вперше:

- доведено, що вплив глобальної невизначеності на країни з незрілими ринковими відносинами вимагає від них модифікації економічного суверенітету держави як спроможності підтримувати відтворювальні процеси та контроль за національними стратегічними ресурсами й активами з метою підвищення глобальної конкурентоспроможності країни на підставах національних інтересів і національної ціннісної ідентичності.

удосконалено:

- характеристику особливої ролі держави як системоутворюючого інституту щодо створення інституційного середовища ринкової спрямованості, яке забезпечує соціальну згуртованість суспільства та конкурентоспроможний розвиток національної економіки;

- змістовне визначення основних проблем економічного розвитку України в умовах посилення конкурентної боротьби на світових ринках: недостатня регуляторна спроможність держави у зовнішній діяльності (нездатність подолати асиметрію в експортно-імпортних відносинах, невизначеність політики держави щодо секторальної підтримки національного виробника та покращання інвестиційного клімату, диспропорційність регіональної відтворювальної структури економіки), низька адаптаційна здатність вітчизняного бізнесу на світових ринках,

унеможливлення відтворення людського капіталу відповідно до завдань підвищення національної конкурентоспроможності;

- теоретичні уявлення про трансформацію економічної політики держави транзитивних економік, змістом якої є системні якісні зміни у взаємовідносинах між суб'єктами господарювання, що обумовлено: глобалізацією, регіоналізацією, ринковою перебудовою та процесами самоорганізації суспільства у ході соціально-інституційного розвитку, а проявами є узгоджені зміни цілей, засобів, методів, механізмів їх досягнення у створенні відповідного інституційного устрою.

дістали подальшого розвитку:

- обґрунтування пріоритетних напрямів національної економічної політики держави в умовах входження в глобальний економічний простір, а саме: створення умов та механізмів розширеного відтворення національної господарської системи на основі поєднання ендогенних та екзогенних джерел та факторів розвитку;

оптимізація розподілу національних та наднаціональних повноважень держави в економічному розвитку за умов модифікації економічного суверенітету шляхом врахування впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на відтворювальні можливості держави; досягнення нової якості життя населення за рахунок поєднання цілеспрямованих дій держави та енергії суспільної самоорганізації;

- розкриття змісту суперечностей, які впливають на економічну політику держави в умовах глобалізації: між ресурсами, що породжує глобалізація та їх асиметричною локальною концентрацією; між зростаючою складністю завдань в умовах поширення глобальних викликів та ризиків та обмеженістю національних можливостей у їх розв'язанні: між тенденціями соціалізації та гуманізації вектору цивілізаційної трансформації та поширенням протилежних тенденцій – поглиблення соціальної нерівності, зростання неконтрольованої конфліктності, масової стихійної міграції.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони дозволяють уточнити наукові уявлення про особливості трансформації змісту економічної політики у процесах адаптації економічної системи до світових глобальних процесів та інституційних зрушень, визначити основні цілі, механізми та інструменти ефективної економічної політики України. Отримані основні положення та висновки можуть бути використані у викладанні курсів "Макроекономіка", "Державне регулювання економікою", а також при розробці спецкурсів з питань економічного розвитку країни. Отримані і обґрунтовані автором дисертаційного дослідження висновки та пропозиції можуть бути використані в процесі розробки національної економічної політики України та регіональних програм соціально-економічного розвитку.

Результати дисертаційного дослідження були використані при розробці науково-методичного забезпечення навчального процесу у Харківському торговельно-економічному інституті Київського національного торговельно-економічного університету (довідка № 63 від 10.06.2016 р.); у роботі Харківської обласної ради при підготовці аналітичних матеріалів з питань використання

кластерних ініціатив у реалізації регіональних проектів у Харківській області (довідка № 01-44/1704 від 19.07.2016 р.).

Особистий внесок здобувача у статтю [1], що наведена у переліку опублікованих праць за темою дисертації в авторефераті та написана у співавторстві, полягає у визначенні шляхів адаптації регіональної політики до ринкового середовища.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні висновки, пропозиції та рекомендації були представлені на 5 наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Вектори розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання» (Харків, 2014), XII Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС» (Хмельницький, 2015), Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективні напрями наукових досліджень-2015» (Братислава, Словаччина, 2015), Міжнародній науково-практичній конференції «М.І. Туган-Барановський: творча спадщина та сучасна економічна наука» (Харків, 2015), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток конкуренції та формування конкурентного середовища в Україні» (Харків, 2015).

Публікації. Основні результати проведеного дослідження опубліковано у 15 наукових працях обсягом 5,03 д.а., у тому числі у 10 статтях у наукових фахових видань України обсягом 4,77 д.а., з них 2 статті у виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 230 найменувань та 4 додатків. Повний обсяг роботи дорівнює 219 сторінок, обсяг основного тексту – 192 сторінки. Робота містить 21 таблицю та 14 рисунків. Список використаних джерел займає 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкривається актуальність обраної теми, сформульовано мету та завдання дослідження, його об'єкт, предмет, методологічну та інформаційну базу. Розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Описано структуру та обсяг роботи.

У першому розділі - **«Методологічні основи дослідження особливостей трансформації економічної політики держави в умовах глобалізації»** - досліджено еволюцію теоретико-методологічних підходів до аналізу економічної політики держави, визначено й доведено необхідність розгляду економічної політики держави в контексті глобалізації.

Аналіз еволюції поглядів на економічну політику держави показує, що держава виступає ключовим інститутом розвитку суспільства, питання співвідношення держави та ринкових механізмів постійно знаходиться у полі зору науковців. На сьогодні все більшої актуальності набуває проблема формування саме ефективної економічної політики держави, націленої на підвищення

конкурентоспроможності та якості життя населення в контексті сучасних динамічних інтеграційних процесів.

Таблиця 1

Еволюція теоретичних підходів до визначення сутності економічної політики держави

Економічна школа	Представники	Проблеми зв'язку економіки та держави	Вплив на формування економічної політики держави
Меркантилізм (ранній)	У.Стаффорд, Г.Скаруффі	Передбачалося активне втручання держави в економіку. В цілях утримання грошей в країні заборонялося їх вивезення за кордон, усі грошові суми, отримані від продажу, іноземці були зобов'язані витратити на купівлю місцевих виробів.	Погляди меркантилістів поклали теоретичне і практичне значення формування політики протекціонізму. Слід зазначити, що втручання держава обмежувалось лише сферою обміну і не враховувалися інші глибинні процеси формування державної економічної політики.
Меркантилізм (пізній)	Т.Мен, А.Сера, А.Монкретсьєн	Роль держави в економіці полягала в підтримці активного балансу, який забезпечується шляхом вивезення готових виробів своєї країни і за допомогою посередницької торгівлі у зв'язку з чим дозволялося вивезення грошей за кордон. Працював принцип: купувати дешевше в одній країні та продавати дорожче в іншій.	
Класична економічна школа	П.Самуельсон А.Сміт, Д.Рікардо, Т.Мальтус, Ж.Б.Сей, Н.Сеніор	Роль держави полягала в заохоченні виробництва з метою збільшення виробництва товарів для експорту. Різке засудження протекціоністської системи меркантилістів, яка обмежувала свободу підприємництва. Підкреслювалося значення та важливість ліберальних принципів господарювання в створенні національного багатства.	Роль держави в економіці зводилася до ролі «нічного сторожа». Розвиток положення про повне невтручання урядових приписів на вільну конкуренцію. Формуванню державної економічної політики не продавалось значення.
Кейнсіанство	Дж.М.Кейнс, Р.Харрод, Е.Домар, Є.Хансен	Дж. М. Кейнс досліджував кількісні функціональні аспекти закономірностей відтворення в умовах кризи та велетенського рівня усупільнення виробництва, щоб за допомогою державного регулювання забезпечити безперебійне функціонування економіки. На цьому етапі був сформульований макроекономічний аналіз.	Державі відводилася головна роль в економіці. Завдяки кейнсіанству було обґрунтовано втручання держави в економіку. Таким чином, сформована практична реалізація державної економічної політики – державне регулювання економіки.
Інституціоналізм	Т.Веблен, Дж. Коммонс, У.Мітчелл, Дж. Гелбрейт	Аналіз економічних явищ проходить крізь призму соціальних аспектів за рахунок поєднання висновків соціології з принципами економічної теорії. Держава виступає як інститут.	Вперше довели необхідність об'єднання соціального та економічного аспектів розвитку країни. Державна політика має враховувати не лише економічний потенціал країни, а й соціальні, психологічні особливості розвитку. Запорука сильної економіки – створення сильної системи інститутів.

Джерело: складено автором.

Національні економіки зустрічаються з викликами невизначеності щодо входження їх у глобальний простір. Інтеграційні процеси відбуваються постійно, кожна країна розвивається саме за таких умов. Глобалізація виступає системою координат формування економічної політики держави. Актуальним стає врахування цих факторів відтворення національної господарської системи на основі поєднання ендогенних та екзогенних джерел розвитку. Потенціал впливу глобалізації на національні економіки - великий та суперечливий. Соціально-економічні наслідки можуть бути як позитивні, так і негативні для економіки країни та її подальшого розвитку. За таких умов стає важливим чітке теоретичне осмислення та розуміння економічної політики держави, її місце та роль в складному інтеграційному процесі.

Кризові явища глобального простору стають загрозою національної економіки, адже об'єднуючі процеси створюють залежність економік різних країн одна від одної. З цієї позиції, економічна політика держави – генеральна лінія дій держави, яка враховує особливості національної економіки й історичного етапу розвитку суспільства в цілому з врахуванням дії основних глобальних тенденцій.

Еволюцію поглядів учених на зміст економічної політики держави в економічній науці можна представити у вигляді таблиці (Таблиця 1). Історичні аспекти розвитку суспільства обумовлювали вектори та завдання державного втручання в економіку. На сьогодні процеси втручання держави в економіку є більш глибинними та складними, вони не мають бути стихійними та спрямованими на вирішення тільки короткострокових проблем. За сучасних умов глобалізації важливе значення для розвитку та функціонування економіки країни має економічна політика держави, яка враховує не тільки історичний етап розвитку суспільства, а й досвід інших країн, свої соціокультурні особливості. Економічна політика держави характеризує стратегічний розвиток, має створювати захисний механізм впливу ендогенних та екзогенних факторів, стабілізувати економіку країни в кризових ситуаціях.

У другому розділі - **«Основні напрями трансформації економічної політики держави в умовах створення ринкового середовища»** - розкрито та викладено результати досягнення основних напрямків трансформації економічної політики, які направлені на створення ефективного ринкового середовища.

В роботі доведено, що складність економічної політики країн з трансформаційною економікою полягає в тому, що поряд з необхідністю формування ринкового середовища, потрібно спрямувати його в русло самоорганізації та саморозвитку національної економіки, яку необхідно інтегрувати в глобальну систему світового господарства з урахуванням стабільного забезпечення добробуту населення. Структура економіки є динамічною, вона трансформується під впливом сукупності значної кількості чинників ендогенного та екзогенного впливу, які мають різну силу та напрям впливу, взаємообумовлені між собою та визначають сутність та спрямованість трансформаційних процесів. Формуючи цілі, використовуючи інструменти у сфері грошово-кредитної, бюджетно-податкової та зовнішньоекономічної сфер, економічна політика повинна сприяти розширеному відтворенню з урахуванням вектору інтеграції у глобальний простір.

Обґрунтовано необхідність створення ефективного ринкового середовища, що націлено на продуктивне використання виробничого потенціалу, специфікацію прав власності, високу мотивацію власників та виробників. Для формування ефективної економічної політики держави, проаналізовано та доведено важливість врахування інституційної складової економічної політики держави. Формування ефективної економічної політики держави вимагає комплексного підходу, який би враховував всі сфери життєдіяльності суспільства. Це потребує детального відображення механізмів і засобів реалізації поставлених завдань, а також формування проміжних етапів, які повинні відповідати досягненню проміжних цілей державної економічної політики. Створення ефективної системи інститутів є одним з основних завдань стратегії розвитку, що націлює економіку країни на успіх. В сучасній українській економіці її інституційне облаштування – визначення правил, економічних механізмів й інструментів, а також організаційних форм – забезпечує взаємодію ринку й держави. Адже ні ринок, ні держава самі по собі не здатні впоратися з викликами та завданнями трансформаційного періоду розвитку країни. І саме, наскільки ефективною буде система інститутів, настільки й успішною буде взаємодія ринку та держави.

Важливим при розробці та формуванні системи інститутів є те, що механічне копіювання позитивного досвіду інших країн майже ніколи не було успішним. Це пов'язано з тим, що копіюються конкретні успішні інститути, які носять ефективний характер в одній ситуації, але мають зовсім непередбачувані наслідки за інших умов. Потрібно проектування нових інститутів, які виконують ті ж функції, але сумісні з особливостями національного соціального та культурного середовища і не суперечать неформальним інститутам. Виклики розвитку сучасного світу вимагають теоретичного обґрунтування основних напрямів і пріоритетів державної економічної політики за рахунок осмислення та розуміння особливої ролі держави як системоутворюючого інституту та форм його участі в ефективній реалізації економічного потенціалу зростання національної конкурентоспроможності та соціально орієнованого розвитку.

Рисунок 1. Місце економічного суверенітету в економічному розвитку та економічній безпеці країни

Джерело: складено автором.

Незважаючи на посилення впливу зовнішніх детермінант глобалізаційних процесів на національний соціально-економічний розвиток актуалізується потреба збереження та використання національної ідентичності, національної суб'єктності у формування економічної політики держави, націленої на підвищення конкурентоспроможності та якості життя населення. За таких обставин збереження та модифікація економічного суверенітету держави стає ефективним інструментом державної економічної політики. Модифікація економічного суверенітету не означає його втрату, навпаки, вона означає його вмиле використання, вплитання в вигідні інтеграційні та регіоналізаційні процеси. Економічний суверенітет за сучасних глобалізаційних процесів стає ядром, базисом економічної політики держави (Рисунок 1).

В третьому розділі - «**Шляхи вдосконалення економічної політики України в умовах глобалізації**» - запропоновано напрями вдосконалення економічної політики України та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Під впливом глобалізації та інтеграційних процесів, нестачі інвестиційних ресурсів, прискореного технічного оновлення та погравлення конкуренції між країнами перед державою постають нові завдання. Проблема підвищення національної конкурентоспроможності стає однією з основних цілей економічної політики держави.

Важливим при аналізі національної конкурентоспроможності безпосередньо звернути увагу на динаміку загального індексу конкурентоспроможності, а також на кожен субіндекс, його зміни та знайти рішення покращення ситуації (Таблиця 2).

Погіршення позицій України в рамках оцінки Світового економічного форуму (Рисунок 2) свідчить, що встановлений шлях розвитку не є дієвим. За всіма показниками спостерігається погіршення, що вимагає якісного переосмислення формування та реалізації економічної політики держави, проведення структурного та інституційного реформування.

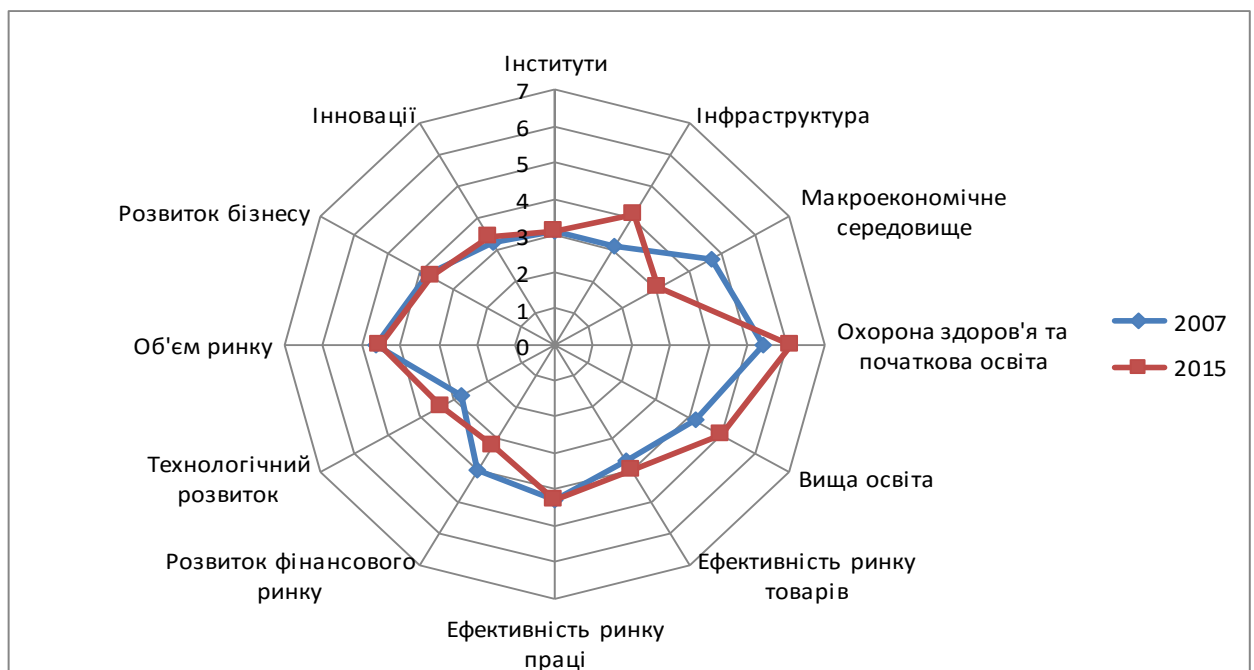

Рисунок 2. Порівняльний графік показників національної конкурентоспроможності економіки України за 2007 та 2015 рр. (Джерело: Складено автором за даними [<https://www.weforum.org/>]).

Економічна політика України не відповідає сучасним викликам світового розвитку та інтеграційних процесів. Одним з основних напрямків державної економічної політики має виступати створення інституційного середовища конкурентного розвитку за рахунок створення ефективних інститутів.

Таблиця 2

**Показники розвитку економіки України
за даними Світового економічного форуму
за 2007 – 2015 роки**

Рейтинг конкурентоспроможності економіки України у 2007 – 2015 рр.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Індекси	Всього країн у рейтингу								
	131	134	133	139	142	144	148	144	140
	Значення індексу глобальної конкурентоспроможності								
Загальний індекс конкурентоспроможності	4,0	4,1	4,0	3,9	4,0	4,1	4,1	4,1	4,0
Показники (субіндекси):									
Інститути	3,1	3,3	3,1	3,0	3,0	3,1	3,0	3,0	3,1
Інфраструктура	3,1	3,1	3,4	3,8	3,9	4,1	4,1	4,2	4,1
Макроекономічне середовище	4,7	4,6	4,0	3,2	4,2	4,4	4,2	4,1	3,1
Охорона здоров'я та початкова освіта	5,4	5,6	5,4	5,7	5,6	5,8	5,8	6,1	6,1
Вища освіта	4,2	4,5	4,4	4,6	4,5	4,7	4,7	4,9	5,0
Ефективність ринку товарів	3,7	3,9	3,7	3,5	3,6	3,8	3,8	4,0	4,0
Ефективність ринку праці	4,3	4,5	4,6	4,5	4,4	4,4	4,2	4,1	4,3
Розвиток фінансового ринку	4,0	4,0	3,6	3,3	3,4	3,5	3,5	3,5	3,2
Технологічний розвиток	2,8	3,4	3,4	3,4	3,5	3,6	3,3	3,5	3,4
Об'єм ринку	4,6	4,6	4,7	4,5	4,5	4,6	4,6	4,6	4,5
Розвиток бізнесу	3,8	3,9	3,6	3,5	3,5	3,7	3,7	3,7	3,7
Інновації	3,2	3,4	3,2	3,1	3,1	3,1	3,0	3,2	3,4

Джерело: складено автором за даними [<https://www.weforum.org/>]

За сучасних умов все більшого значення набуває соціальна складова економічної політики, визначення такого курсу держави, який би мав ефективний результат та сприяв підвищенню довіри до держави з боку населення. Тому, на наш погляд, дуже важливим поряд з визначенням поняття, змісту та впливу соціальної політики держави, слід розглядати також питання соціальної відповідальності держави, як одну з головних умов побудови та реалізації ефективної економічної політики та як невід'ємну частину соціально-економічної політики.

Проголошення України як соціальної держави вимагає здійснення активної та послідовної державної політики, спрямованої на забезпечення гідного рівня життя, а також досягнення взаєморозуміння в суспільстві, збільшення рівня довіри до держави з боку населення.

Врахування соціального виміру економічної політики держави, створення умов соціальної згуртованості населення країни, спрямованої на досягнення загального національного добробуту населення є однією з основних особливостей ефективної трансформації економічної політики держави в умовах глобалізації. В такій ситуації актуальним та нагальним є введення в практичні заходи формування соціально відповідальної держави.

Глобалізація, яка стала системою координат світової економіки кінця ХХ – початку ХХІ ст. сприяла необхідності визначення та реалізації стратегічних національних інтересів, формування національної моделі соціально-економічного розвитку, здатної ефективно використовувати ресурсний потенціал країни та органічно включати економіку країни в транснаціональні відтворювальні цикли.

Швидкий та динамічний розвиток світового середовища посилює потребу в забезпеченні національної конкурентоспроможності, досягти якої можливо тільки на інноваційних засадах. Інновації сьогодні визначають економічну потужність країни, потенціал у відносинах на світовому ринку. Тому дуже важливим в таких умовах у сфері інноваційної політики є забезпечення ефективного, збалансованого функціонування виробничого та науково-технічного потенціалу, стимулювання інноваційного підприємництва.

За сучасних умов міжнародного економічного розвитку економіка України стає більш залежною від здатності кожного регіону забезпечувати високий рівень конкурентоспроможності як у середні держави, так і на світовому ринку. Зміни, які відбулися в результаті стрімких темпів науково-технічного прогресу, пожвавлення інноваційних процесів, зростання конкурентоспроможності регіону та держави, вимагають створення ефективних засад формування та реалізації економічної політики держави, яка б повною мірою сприяла розвитку кожного її регіону.

Інтеграційні та глобалізаційні процеси обумовили необхідність структурних змін з метою подолання застарілої спеціалізації та структури виробництва у ряді регіонів, подолання міжрегіональних відмінностей у рівні соціально-економічного розвитку, забезпечення гармонізації інтересів і партнерських стосунків між наукою, бізнесом і владою.

Теорія кластерізації виступає як новий напрям дослідження економічних процесів країни, відкриває нові можливості використання ресурсів суб'єктів господарювання в залежності від їх територіального розташування, які,

організуючись у нові утворення, реалізують зовсім нову філософію організаційно-економічних та техніко-технологічних зв'язків, спрямовану на максимізацію сукупного результату.

За умов, що відбуваються у світовому суспільстві, потрібен активний розвиток регіональної політики, яка має базуватися на гео економічних та системних перевагах, що дають можливість на базі кластерів освоювати нові технології на регіональному рівні. Інноваційний розвиток здатен створити нове технологічне ядро формування кластерної моделі виробництва, державно-приватного партнерства, реалізації пріоритетних проектів розвитку. Україна має потужний потенціал для кластеризації та забезпечення сталого функціонування в системі взаємопов'язаних кластерами галузей.

Сучасний стан економічної політики України є складним. За часи незалежності Україна не змогла в повному обсязі здолати кризові явища трансформаційного періоду, навпаки, відбулося погіршення та загострення економічних й соціальних проблем. Ринкові відносини, з одного боку, сприяють зменшенню ролі держави в економіці, а, з іншого боку, глобалізація потребує посилення держави, оскільки більш відкрита економіка є нестійкою. Оптимізація нової інституційної основи в умовах ринкових перетворень визначається якістю обраної стратегії реформування, яка, у свою чергу, величезною мірою залежить від ефективної державної політики.

В умовах глобального економічного розвитку зберігає значення національний соціокультурний чинник, у зв'язку з тим, що більшість факторів і чинників світогосподарської цивілізаційної еволюції формується в межах конкретних національних економічних моделей і не компенсується механізмом глобального регулювання.

Формування ефективної економічної політики України має спиратися на аналіз соціокультурних особливостей країни, врахування ментальних та історичних особливостей розвитку, створення умов для розвитку людського капіталу.

ВИСНОВКИ

У дисертації було вирішено актуальне наукове завдання теоретичного відображення особливостей трансформації економічної політики держави в умовах глобалізації та обґрунтування практичних рекомендацій щодо завдань та інструментів стратегії економічного розвитку в Україні.

Це дало можливість сформулювати низку теоретичних узагальнень та висновків:

1. Економічна політика держави має важливе значення для розвитку господарства кожної країни світу. Вона являє собою сукупність взаємопов'язаних дій держави по створенню рамкових умов розвитку економіки шляхом досягнення поставлених цілей, вдосконалення економічних параметрів забезпечення стабільного, ефективного суспільного відтворення. В умовах глобальних структурних зрушень економічна політика трансформується, в ній посилюється

важливість та результативність довгострокових цілей створення конкурентоспроможної економіки та високої якості життя населення.

2. Еволюція дослідницької думки щодо змісту поняття «економічна політика» відбувалася під впливом ускладнення внутрішніх завдань та поширення зовнішніх викликів та впливів. Питання втручання держави в економіку завжди знаходилися в полі зору науковців усіх напрямів економічної науки. Нові виклики посткризового відновлення економіки й запити суспільства актуалізували вироблення такої економічної політики, яка б вивела економіку України на траєкторію економічного зростання.

3. Вплив глобалізації на економічне становище країни визначається комплексом суперечливих факторів у тому числі місцем у міжнародному поділі праці, якістю інститутів тощо. Пріоритетним завданням для економічної політики держави в таких умовах стає формування національної стратегії соціально-економічного розвитку, здатної, використовуючи позитивні можливості глобалізації, забезпечити органічне включення економіки країни в глобальні відтворювальні процеси.

4. Зростання взаємодії держави та наднаціональних інтересів в умовах поглиблення неоднорідності глобального простору та посилення інституційної невизначеності вимагає від країн з незрілими ринковими відносинами модифікації економічного суверенітету держави як спроможності підтримувати відтворювальні процеси та контроль за національними стратегічними ресурсами й активами з метою підвищення конкурентоспроможності економіки країни на підставах захисту національних інтересів та національної ціннісної ідентичності. За рахунок ефективного використання національного суверенітету, здатністю перетворення своїх національно-цивілізаційних особливостей на позитивний чинник глобальних конкурентних переваг окремі країни світу досягли великих успіхів.

5. У роботі доведено, що в умовах входження в глобальний економічний простір суттєво змінюється економічна політика держави. Пріоритетом стає розвиток національної конкурентоспроможності за рахунок створення умов та механізмів розширеного відтворення, стимулювання інноваційного розвитку на основі врахування ендогенних та екзогенних джерел та факторів розвитку.

6. В умовах глобальної невизначеності в економічній діяльності держави особливої ролі набуває якісне інституційне середовище. Економічні інститути забезпечують інтеграцію відкритої економічної системи до міжнародного конкурентного середовища, визначають та організують інституційний порядок, забезпечують ефективність координації та контролю суб'єктів національного господарювання. В сучасних умовах якісне інституційне середовище стає найважливішою конкурентною перевагою.

7. Адаптація економічної політики держави до умов конкурентної боротьби на світових ринках повинна орієнтуватися на подолання економічних дисфункцій та проблем, які виникли впродовж усіх років незалежності: недостатня регуляторна спроможність держави у зовнішній діяльності за рахунок структурної реформи, «вирощування» підприємств, конкурентоспроможних на світових ринках, захист інтересів національних виробників. Процес глобалізації ускладнює,

наповнює новим змістом економічну політику держави, «вбудовуючи» національну економіку в набагато складніші структури загальносвітового рівня, зберігаючи національну ідентичність.

8. Стратегія модернізаційного зростання вимагає такої економічної політики, яка не обмежується цілями макроекономічної стабілізації, а слідує загальноцивілізаційним принципам соціальної орієнтації. Тому основні інструменти економічної політики – грошово-кредитні, валютні регулятори, податкові ставки, бюджетні витрати тощо - повинні не тільки забезпечувати вплив держави на діяльність суб'єктів господарювання, а й узгоджуватися зі стратегічними цілями та пріоритетами соціально-орієнтованого загальнонаціонального розвитку.

Науково обґрунтовані структурні та інституційні зрушення повинні мати системний характер та втілюватися в економічній політиці держави, найважливішими напрямками якої є:

- визначення пріоритетом інноваційний, конкурентоспроможний економічний розвиток;
- концентрація матеріальних, інтелектуальних та фінансових ресурсів на реалізації досягнення конкурентоспроможності національної економіки;
- створення ефективних інституційних умов для входження в глобальний економічний простір;
- забезпечення соціальної орієнтації національної економічної політики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Микитась В.В. Государственное регулирование и самоорганизация экономики региона в условиях ее рыночной трансформации / С.Г. Галуза, В.В. Микитась // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2010. – №3(27). – С. 3-14.
2. Микитась В.В. Реалізація концепції сталого розвитку на державному та регіональному рівнях / В.В. Микитась // Економічні науки. – Серія «Регіональна економіка».- Ч. 4. – 2010. – №7 (27). – С. 286-293.
3. Микитась В.В. Ценности и цели государственной политики на рынке труда / В.В. Микитась // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – Серія «Економічні науки». – 2011. – №4(49). – С.81-84.
4. Микитась В.В. Экономическая политика государства в условиях информационного развития / В.В. Микитась // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Економічна серія. – 2011. – № 970. – С. 282-286.
5. Микитась В.В. Соціальна відповідальність держави як базовий принцип формування державної економічної політики / В.В. Микитась // Вісник НУЮА імені Я. Мудрого. – Серія: економічна теорія та право. – 2014.– №1 (16). – С.102-111.

6. Микитась В.В. Соціальна держава, як підстава формування та реалізації ефективної соціальної політики / В.В. Микитась // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2014. – № 2 (8). – С. 439-445.

7. Микитась В.В. Институциональные основы формирования эффективной государственной политики / В.В. Микитась // Бизнес-Информ. – 2014. - №5. – С. 68-72. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.**

8. Микитась В.В. Державна підтримка процесу кластеризації як рушійна сила ефективного розвитку економіки країни / В.В. Микитась // Науковий вісник Херсонського державного університету. - Серія "Економічні науки". – 2015. – Вип. 12. – Ч. 2. – С. 12-17.

9. Микитась В.В. Значення соціальної політики в структурі державної політики України / В.В. Микитась // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2015. - №1(8). – Т.2. – С. 33-39.

10. Микитась В.В. Інституційна складова економічної політики держави / В.В.Микитась // Бізнес-Інформ. – 2016. - №1. – С. 14-18. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.**

Тези доповідей:

11. Микитась В.В. Формування ефективної державної економічної політики як запорука фінансової стабільності держави / В.В. Микитась // Вектори розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 1-5 лютого 2014 р. – Харків, 2014. – С. 155-158.

12. Микитась В.В. Конкурентоспроможність української економіки за аналізом всесвітнього економічного форуму / В.В. Микитась // Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції 25-27 вересня 2015 р. – Хмельницький, 2015. – С. 224-227.

13. Микитась В.В. Значение теории трудовой кооперации в работе М.И.Туган-Барановского "Социальные основы кооперации" / В.В. Микитась // М.І. Туган-Барановський: творча спадщина та сучасна економічна наука: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 15-16 жовтня 2015 р. - Харків, 2015. – С. 50-54.

14. Микитась В.В. Стійкий соціальний розвиток як базова складова формування та становлення ефективної держави / В.В. Микитась // Перспективні напрями наукових досліджень – 2015: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 17-22 жовтня 2015 р. - Братислава, Словаччина, 2015. – С. 82-86.

15. Микитась В.В. Значення інституційного середовища для формування конкурентоспроможної економіки України / В.В. Микитась // Розвиток конкуренції та формування конкурентного середовища в Україні: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 19-20 листопада 2015 р. – Харків, 2015. – С. 31-33.

АНОТАЦІЯ

Микитась В.В. Особливості трансформації економічної політики держави в умовах глобалізації – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. – Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, Харків, 2016.

Дисертаційна робота присвячена визначенню особливостей трансформації економічної політики держави в умовах глобалізації. Розглянуто теоретичні підходи щодо розуміння поняття «економічної політики держави». Проаналізовано досвід наукових шкіл щодо розуміння «економічної політики держави» та визначення ролі держави в економіці. Обґрунтовано актуальну потребу інституційного супроводження економічної політики держави, виведено параметри поняття «ефективний інститут», показана роль ефективних інститутів в утворенні стійкого ефективного соціально-економічного розвитку. Доведена необхідність модифікації економічного суверенітету держави в умовах глобалізації як здатності країни підтримувати відтворювальні процеси та збереження національної ідентичності.

Ключові слова: економічна політика, держава, глобалізація, інтеграційні процеси, інституційне середовище, національна конкурентоспроможність.

АННОТАЦИЯ

Микитась В.В. Особенности трансформации экономической политики государства в условиях глобализации. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности – 08.00.01 – экономическая теория и история экономической мысли. – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, Харьков, 2016.

Диссертационная работа посвящена определению особенностей трансформации экономической политики государства в условиях глобализации.

Рассмотрены теоретические подходы к определению понятия «экономическая политика государства». Проанализированы подходы научных школ относительно понимания «экономической политики государства» и определения роли государства в экономике. Обосновано, что экономическая политика государства характеризует стратегическое развитие, должна создавать защитный механизм влияния эндогенных и экзогенных факторов, стабилизировать экономику страны в кризисных ситуациях и накапливать конкурентные преимущества в долгосрочном периоде.

Определено, что глобализация стала результатом функционирования современной международной экономики и научно-технической, в том числе, информационной революции: глобальные процессы, которые протекают между государствами и регионами мира. Исходя из анализа сущности современной глобализации, страны должны приспособливаться к внешним факторам, частично утрачивая свою национальную идентичность в процессе глобальных трансформаций. Глобализация выступает системой координат функционирования национальных экономик. При таких условиях становится актуальным создание факторов и механизмов воспроизводства национальной хозяйственной системы на основе сочетания эндогенных и экзогенных источников и факторов развития. Нет четко определенных последствий глобализации. Кризисные явления распространяют свое действие на всё глобальное пространство, ведь, объединяющие процессы, создают зависимость экономик разных стран одна от другой

Показано, что стремительные интеграционные и глобализационные процессы требуют формирования эффективной экономической политики государства, направленной на повышение национальной конкурентоспособности и уровня жизни населения страны.

Обоснована актуальная потребность институционального сопровождения экономической политики государства, выведены параметры понятия «эффективный институт», показана роль эффективных институтов в образовании устойчивого эффективного социально-экономического развития. Выведено, что государство не только должно создавать и усовершенствовать институты, а и само является главным, определяющим институтом в процессе становления рыночной среды, направленного на социальную сплоченность общества и повышение национальной конкурентоспособности экономики.

Доказана необходимость модификации экономического суверенитета государства в условиях глобализации как способности страны поддерживать воспроизводственные процессы при сохранении национальной идентичности. Экономический суверенитет – самый важный инструмент государства, при помощи которого оно может защищать свои экономические интересы. Модификация экономического суверенитета не означает его утрату, а наоборот, означает его умелое использование, вплетение в выгодные интеграционные и региональные процессы. За счет экономического суверенитета страна может более выгодным образом использовать привилегии глобализации на пользу своего национального экономического развития и повышения национальной конкурентоспособности экономики страны.

Ключевые слова: экономическая политика, государство, глобализация, интеграционные процессы, институциональная среда, национальная конкурентоспособность.

ANNOTATION

Mykytas V.V. Features of transformation of state economic policy in the conditions of globalization. - Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of economic sciences on speciality 08.00.01 - Economic Theory and History of Economic thought. - Kharkiv National University named after V.N. Karazina, Kharkiv, 2016.

Theoretical approaches of determination of concept «Economic policy of the state» are considered. Experience of scientific schools is analyzed in relation to understanding of «economic policy of the state» and determination of role of the state in an economy. The actual necessity of institutional accompaniment of economic policy of the state is grounded, the parameters of concept «Effective institute» are shown out, rotined role of effective institutes in formation of steady effective socio-economic development. The necessity of modification of economic sovereignty of the state is well-proven in the conditions of globalization as ability of country to support reproductive processes and maintenance of national identity.

Keywords: economic policy, state, globalization, integration processes, institutional environment, national competitiveness.

Микитась Вікторія Володимирівна

**ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

08.00.01 – економічна теорія
та історія економічної думки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 16.12.2016 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум.друк.арк.0,9. Тир. 100 прим. Замовлення №55/16

Надруковано з макету замовника у ФОП Бровін О.В.
61022, м.Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057) 758 01 08
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09р.